

Наталія Хібеба

Львівський національний університет ім. Івана Франка, Львів

Обрядова лексика як засіб ревіталізації говорів

Здійснено спробу простежити динаміку весільної лексики бойківських говірок у часових межах кінця XIX – початку XXI ст. на матеріалі доступних фольклорно-етнографічних збірників, лексикографічних джерел, корпусів діалектних текстів та власних польових записів авторки. Акцентовано, що на осучаснення традиційної духовної культури, вплив літературної мови, агресивність сусіднього наддністрянського говору, перемикання мовної свідомості діалектоносія зреагувала й обрядова лексика, ілюструючи часткову пасивізацію, інноваційні процеси, дериваційний потенціал, семантичні зміни, лексичну варіантність та ін. Однак значна кількість збережених давніх, а водночас застарілих, рідковживаних мовних одиниць засвідчує їх тяглість і змогу відтворення в контексті активізації, ревіталізації обрядів та обрядодій українців. Звернено увагу, що давні слова зазнають десемантизації, мотивують розвиток нових значень, поступаються новим номінаціям, ілюструють розширення компонентного складу назв та ін. Задokumentовані у фольклорно-етнографічних записах, діалектних текстах і словниках, у польових матеріалах лексеми репрезентують багатий репертуар бойківської весільної лексики, динаміка якої залежить від часового виміру.

Ключові слова: діалекти української мови, південно-західне наріччя, бойківський говір, весільна лексика, лексика, семантика, інноваційні процеси, десемантизація, ревіталізація.

Фактичний матеріал говіркового мовлення бойків від кінця XIX ст. до сьогодні – фольклорно-етнографічні збірники, лексикографічні та лінгвогеографічні джерела, корпуси діалектних текстів та власні польові записи – дає змогу простежити динаміку складу весільної лексики бойківських говірок. На різні як власне мовні, так і позамовні чинники – осучаснення традиційної духовної культури, вплив літературної мови, агресивність сусіднього наддністрянського говору, перемикання мовної свідомості діалектоносія (освіченість, зміна місця проживання, незнання рідної говірки та ін.) – зреагувала й обрядова лексика, ілюструючи часткову архаїзацію, інноваційні процеси, дериваційний потенціал, семантичні зміни, лексичну варіантність та ін. Попри це, реєстр обрядової лексики бойківських говірок фіксує значну кількість давніх, а водночас застарілих, рідковживаних, ендемічних мовних одиниць, які цементують ядро весільної лексики, перешкоджаючи його нівелюванню, засвідчуючи тяглість й можливість відтворення в контексті активізації, ревіталізації обрядів та обрядодій українців.

Стійкість бойківської весільної лексики репрезентує її зіставлення на різних хронологічних зрізах. Мета дослідження – окреслити тяглість обрядового діалектного ландшафту та його зміни у проекції кінця XIX – початку XXI ст. Для цього залучено тексти про давнє весілля бойків, опубліковані в часописах „Зоря” (Кузів, 1889), „Lud” (Schneider, 1911, 1912), у серійному виданні „Матеріали до українсько-руської етнології” (Гнатюк, 1908; Кміт, 1908; Кузеля, 1908; Левинський, 1908), описи весілля Ольги Рошкевич (Рошкевич, 1886/1970), Зоф’ї Стшетельської-Гринберг (Strzetelska-Grynbergowa, 1899), Остапа Мисевича (Мисевич, 1937), а також новіші фольклорно-етнографічні матеріали Неоніли Здоровеги (Здоровега, 1974, 1983), Ганни та Василя Соколів (Сокіл & Сокіл, 1998, 2016), Петра Зборовського (Зборовський, 2013) та ін., діалектні тексти (Свенціцький, 1913; Глібчук, 2005 та ін.) і сучасні записи авторки, зібрані польовим методом у бойківських селах Львівської та Івано-Франківської областей упродовж 1994–2016 рр. (див. Хібеба, 2021, сс. 9–10).

Різномасштабний фактичний матеріал з обстеженого терену підтверджує, наскільки активно функціують весільні обрядодії бойків і відповідно лексика, яка їх репрезентує. До прикладу, назва *дякування* (*дякованє*, *дякованя*) ‘обрядодія, коли наречені кланяються та цілують батьків, родичів, дякуючи за дар народження, за виховання; етап весільного обряду перед вінчанням’, фіксована в текстах про турківське весілля о. Івана Кузіва та Юрія Кміта (Кузів; Кміт; цит. за Хібеба, 2021, сс. 42, 102, 113), – в активі обрядового словника сучасних діалектоносіїв ((Вл, Гл, Лк, Нв, Ял); Дем’ян, 1960, с. 108; Здоровега, 1983, с. 244; Сокіл & Сокіл, 1998, сс. 105, 109): „*Буде ту дякованє За ваше годованє*” (Кузів;

цит. за Хібеба, 2021, с. 42); „В нас тупер дякованя Вітцю за годованя” (Кміт; цит. за Хібеба, 2021, с. 113); *Стáну я на кладíну, Заклічу всю родíну. Сходжа́йся, родинóйко, Та й вінча́й дитíночко. Бо бу́де дякуваня, За ва́ши годува́ня* (Гл) та ін.

Ольга Рошкевич у с. Лолин на Стрийщині зафіксувала етап весілля, коли староста кілька разів виголошує промову від імені наречених, просячи для них благословенства в батьків та родичів, – **просить проці**: „У лаву, матінко, у лаву, Та зроби донечці хоч славу. Та, старосто, походи Та свої проці випроси. Потім виступає староста і просить проці так [...]” (Рошкевич, 1886/1970, с. 84). Обрядову лексему **проці(є)** відзначають Ю. Кміт: „Старота каже при тім знов свою процу, лише з тим закінченем: оби були ласкаві мене в сесю дорогу благословити”; „Тепер вносять рантух і «вініць» з комори, а староста просить, щоб свашки перестали ладкати, а музики грати і говорить «проці» так, як перше до молодого”; „Староста говорить «проці», а молода цілує тата й маму; по ній робить те саме молодий. За той час ладкають свашки молодого” (Кміт; цит. за Хібеба, 2021, сс. 125, 131, 132), Юзеф Шнайдер: „Після того як гості посходяться, молодий клякає посеред хати, а староста, узявши “коровай”, тричі робить ним над головою молодого знак хреста і просить батьків та родичів поблагословити – «просит проце»”; „Після накладання вінків молоді обмінюються перснями, а потім настає «проце»” (Шнайдер; цит. за Хібеба, 2021, сс. 165, 169), а також назву **процові хлібини**: „Під час шлюбу («вінчання») священник накладає молодим на голови металеві корони, а старости на плечах тримають дві «процові» хлібини, і коли священник закидає на шию молодим «наміт», наближуючи їх одне до одного, старости хлібинами тричі б’ють молодих по плечах” (Шнайдер; цит. за Хібеба, 2021, с. 169). Детально виклав промову, яку весільний староста виголошує від імені наречених, Іларіон Свенціцький у студії про фонетичні, граматичні, акцентуаційні риси села Бітля на Львівщині (Свенціцький, 1913, сс. 131–132).

Про бойківський обряд кількарязового виголошування *проц* ідеться в монографії Валентини Борисенко (Борисенко, 1988, с. 124), а сучасні діалектоносії, наголошуючи на особливій урочистості такого моменту весілля, уживають обрядові слова **прóца, прóці** (Влв, Кл, Кр, НГс, Пт, СНб):

Там вже ся всі зійшли, там погóстилися, потаньцюва́ли, і потóму є прóца така, там назива́ли. Сіда́ют батькі, молодóбі чи молодóго, напри́клад молодóго, по су́ті спра́ви, якшо́ молодá, ну, вийшла за́міш. Молодóго батькі сіда́ют, там благословéнство, бажáня для молоді́х на дóбре житя́ (НГс); Стáроста як почáв говорíти, то деякі лю́де думали, шо вона́ вмéрат, шо так ї процáє, так вже «просьтíт і просьтíт, сусіди». А в нас так не дóуже, трóшки бу́ло

такé, шо дякує мамі за то всьо, і просьтіт ї провіни. В нас дуже кóротко. Але навіть недáвно, я була в Карпáцькому, якійсь попáв такий старій стáроста, то так проца́в, шо я вже самá плакала, думаю, чи вже вмирає та дівка, чи віддаєсі!? (ЛБ) та ін.

Маловідомою для діалектоносіїв є лексема **мітвини**, що позначала повесільну обрядодію, коли, зі слів інформантів, наречені ходили до ріки вмиватися: зливали один одному воду з відра, а потім – своїм родичам: „По тыхъ церемоніяхъ танцюють та спѣвають ажъ до півночи и розходять ся вóдтакъ домòвъ спати. На другій день йде молодый рано просити родину молодои на митвини. Родина молодои, музика, свашки приходять, и коли уже усѣ зóйшлись и мають йти до рѣки на мытвини, то дають молодой вѣ одну руку кропило, а вѣ другу коновку, а до коновки сыплють всяке насѣне, що ся тóлько сѣе” (Кузів; цит. за Хібеба, 2021, с. 66). Після митвин невістка приносила з річки воду й освячувала обійстя, хату, хатне приладдя, а також зливала на руки свекру та свекрусі: „Кропит невіста, кропит! Де кропля води упаде, Там пара волів стане” (Кузів; цит. за Хібеба, 2021, с. 69). Сучасні говірконосії пригадують це слово:

Та й всьо. Ше б́ули якісь митвини, я вже то митвини, то не знаю, як тотó. Йшли, як б́ула блісько ріка, то йшли на ріку, а як пóтік, йшли в пóтік ся мити. То тóчно не знаю, вже-м то не росповім. Та й так ся весіля скінчіло (Дн) або ж пам’ятають тільки обрядодію: То колісь ходіли митисі, за Пóльці юш перестáли... То називáли телішка перéd. Такий візók був, шо на тім вéзли, то по шлóбі. То в і́днім селі б́уло залóжене, шо в д́ругий день, а ту в нас тóго дня самóго. Потóм перепивáти йшли. Молодýта вéзли мити і рáзом саділи (Трл), або ж пропонують інше слово на її позначення – вмивáні: То вмивáні. То вже поміют і вже тоді ід́ут іс плачém, і називáюцьці, і музики, прав́да, гра́ют... Та й так, чу́йте, замолодичіт, тогді що рóблїт? Бер́ут мити, на вмивáня вед́ут тоту́ молоду́. Ід́ут мити, але найпéрши міют... Колісь міли так. Бра́ли у ведрó води́ чи що, і колáч, і чéрес колáч мýсів молодій так три рáзи мити молоду́, тоту́ вóду мачéв. А три рáзи молодá молодóго мила. А тоді вже йд́ут на зарінок на вóду, мити. То вже йд́ут всі гóсьті, то вже так сі міют, хляпаюцьці в воді, мéчут одно́ д́ругого! То вже звітти ід́ут с плачém і сварéцьці, і називáюцьці, і плачут, всьо! Мóю д́рушку, то якраз б́уло по Дмíтрі [церк. ‘день святого Димитрія’ – Н. Х.], вівтóрок сі відда́вала, то вже був лід. Так серéдина дорóги той хрест, я там була в тих, в невісткáх три рóки, а потóму вже ту на грíткé пішла, вже-м сі побудувáли... То мóя д́рушка, як пішла, нема́ її, вже вмéрла, така фáйна, та як

пустили ту друшкуну в долину головів, а то був лід, трішки вона си зубу розбила, кров її обіліла, йой! Такé було! Мама зачіли сі сварити: „Ви чо мéчете? П'єні?” Мéчут одін дрúгого, то вже так звітти йдуть, як свині! То вже як по всьому, хату позамітають, вже й по весілю. То трéтий день весіле́ було (Мж).

Михайло Онишкевич фіксує слово *митвини* ‘частина весільного обряду другого дня після весілля’ в говірці села Хащів (Онишкевич, ч. 1, с. 441).

На початку ХХ ст. носії бойківських говірок, як свідчать тогочасні фольклорно-етнографічні тексти, уживали назву *пропій* ‘обрядодія, коли вручали подарунки нареченим, а ті на знак вдячності наливали чарку гостеві’: „*Пропій лагодить ся в хаті молодої, коли молода вийшла з хати до молодого; мати ладить дарунки. На той час приходить післанець від молодого: «Просит вас тато і мама на пропій»*” (Кузеля; цит. за Хібеба, 2021, с. 137); „*Вечером приходять від молодої до хати молодого на «пропій»*” (Левинський; цит. за Хібеба, 2021, с. 163); „*Після частування забираються з музиками до сусідньої хати, а в молодого починають готуватися до «пропою». Увечері починається «пропій»*” (Шнайдер; цит. за Хібеба, 2021, с. 171). Ця номінація охоплює широкий ареал функціонування в сучасних бойківських говірках ((Вл, ВСт, Кз, Кр, Ксм, Мж, Нб, Оп, Ор, Сд, СНб, Ур); Сокіл, 2016, с. 99; Щеглюк, 2016, с. 318):

То пропій в молодого ішов, і пропій в молодій ішов (Кр); А на другий день пропій називалосі, і їхали туді <до молодого>. І молодá давала хліб із мéдом, не так, як типérка, струцьні, торти, такево́ (Ур); Як який обічай. Є перепій відразу, як приходять перепивають. Колісь як ужé завіли молоду́, тогді був перепій. Тогді перепивали, сидали за столи, то вже називавсі пропій (Ксм); От як вісіле́ вже ся закінчи́ло в молодій, то вже в нас іде до молодого, у пропій, як то кажут. Вдень в молодій, а ввечері було пропій в молодого. То молодá сі прощала із дівчатами, із сусідами, прощаласі. І запрóшувала гостей, абі йшли за ними в пропій (Нб) та ін.

Інше значення слів *пропій*, *пропійці(и)* (*пропівци*) – ‘гості нареченої, які через деякий час після того, як наречений забирає до себе наречену, приходять до нього на гостину’ – відзначено в записях бойківського весілля Дрогобиччини, Старосамбірщини кінця ХІХ ст., а також Стрийщини та Івано-Франківщини початку ХХ ст. (Рошкевич, 1886/1970, сс. 108, 109, 111; Tomaszewska, 1888, с. 78; Strzetelska-Grynbergowa, 1899, с. 475; Кузеля; цит. за Хібеба, 2021, сс. 134, 138, 140, 141, 142, 143; Шнайдер; цит. за Хібеба, 2021, с. 183): „*Мамка пропій збирає, До доньки виїжджає*”;

„Ой, вітре, зима буде, Чуй земле пропій іде”; „Проше, пропійци, проше На добру горівочку, На лобу бисідочку” (Кузеля; цит. за Хібеба, 2021, сс. 137, 138, 140); „Зайшовши нарешиті до хати, пригощають прибулих. Молода разом із батьками, старостами і «пропійцями» сідає за стіл, а староста в цей час знову «прахтикує» з горщиків” (Шнайдер; цит. за Хібеба, 2021, с. 183); „Поїхали, як з пропойом” (Франко, 2006, 3, с. 661). Фіксують ці слова лексикографічні джерела з Бойківщини: пропійці ‘весільні гості’, ‘гості, що під час весілля співають „пропій”’, ‘перезва’ (Онишкевич, ч. 2, с. 154; Дяків, 2014, с. 121), пропій ‘весільні гості з боку нареченої, які прямують за нею в дім нареченого’ (Комарницький, 2015, с. 218), експедиційні записи (Вл, ВСт, Глбк, Іл, Кр, Лб, Лс, Мл, НГс, Ор, Сд, СНб, Тр, Ул, Яв):

Бо тоті госьті, шо вже ішли до неї, шо вже ма́ма зібра́ла, то назива́вся пропій, бо вони́ вже дівку пропі́ли. Вже відогна́ли гет, пропі́ли, тому́ назива́вся він пропій (Яв); То свáти верта́юцьця. А по́тім пропій за молодóв, шо молодóу пропі́ли, назива́лися пропій. Вони́ вже вночі́ йшли тудá до ньóго. Він приході́в перши́й, він, хло́пець, забира́в дівчину́ із друшка́ми. А госьці́ молодóї ше сиді́ли. Іду́т, сьпіва́ют, перева́жно всі бу́ли віпивши́ дóбре. То ся назива́ло пропій, шо пропі́ли молодóу (Лб); А пі́зніши приході́ли ще від молодóї госьці́. То в нас назива́лося пропій. По-старода́вному так (Ор); А де́сь че́рез годі́ну, дві, три, там збира́юцьця, в нас ка́жут, пропійці́, і тоді́ йдут до молодóго вже і́ї рідня́. І там так ся госьтя́т, там подáрки розда́ют (Лб) та ін.

Лексикографічно репрезентовані слова **прида́ни(е)**, **прида́нци** ‘люди, які ведуть наречену до нареченого’ (Грицак, 1938, с. 110; Онишкевич, ч. 2, с. 137; Дяків, 2014, с. 119), з ідентичною семантикою їх задокументовано в записях від початку ХХ ст. (Гнатюк; Кузів; цит. за Хібеба, 2021, сс. 60, 61, 62, 63, 66, 96; Мисевич, 1937, с. 52): „Пы́шны́ прида́ни, пы́шны́ За Касу́нейкоу́ прійшли́” (Гнатюк; цит. за Хібеба, 2021, с. 96); „По́ які́мсь часі́ висила́є староста́ молодого́ і дружбу́ по гостий́ молодóї. Сі́ назива́ють ся прида́ни” (Кміт; цит. за Хібеба, 2021, с. 114). Назви *прійди*, *прійда́ни*, *прида́ни(е)*, *прида́нци* репрезентують широкий ареал функціонування в сучасних бойківських говірках ((Б, Бт, Вл, Вч, Гл, Дн, Лб, Лп, Мш, НГс, Трл, Яб), Сокіл & Сокіл, 1998, с. 113; Глібчук, 2005, сс. 133, 165): *Ну як погóстилися, за то́го вихо́дят прида́не, молодóї госьті́ (Дн); То по́тому вже тоті́ прійда́ни приході́ли, то назива́лися молодóї госьці́ прида́ни, а тоті́ назива́лися молодóго боя́ри. Ко́лі приході́ли прида́ни, вже ма́ма йшла́ за сво́йов до́чков тудá до молодóго, вона́ бра́ла то́же подару́нки, бо там да́рили та́тові, ма́мі, його́ брата́м, його́ сестра́м (Дн); Прида́не й*

ту називали, то так як здалека є він або вона, йшли до него с приданами. Брали таких своїх бліщих, йшли до молодого (Трл) та ін. Назва *prajdanu* 'тс.' відома в говірках бойківсько-лемківського суміжжя на території Польщі (Domaradz, s. 89).

Назву *світілька* 'дівчина з родини нареченого, яка бере участь у різних обрядодіях та допомагає під час шлюбу' (несе вінці до церкви, стелить під ноги рушник, тримає свічку, прив'язує хустку нареченим до руки, пришиває нареченому віночок до капелюха в церкві та ін.) відзначено в записі весілля з Перегінського і Ясеня Івано-Франківщини (Шнайдер; цит. за Хібеба, 2021, сс. 166, 180): „Дружка одягнена так само, як і напередодні, а «світівка» до шлюбу прибирає голову так, як і дружка, і так вони одягнені доти, доки не заберуть молоді до молодого” (Шнайдер; цит. за Хібеба, 2021, с. 168) та в сучасних ((Оп, Слв, Тр, Тхл, Ур, Ям); Дяків, 2014, с. 130): *Бервінок різали, як мали йти до сльобу, десь так в дванайцятій годині. То різала світівка. Від молодого йшли, молодій брав ті вінці сам, а потім вже світівка віла вінець (Ур); То світівка була у молодого. Вона обслуговувала, як сльоб брали. Свічкє, вона тойво рушник під ноги стеліла. Перше полотно, тепер вже рушник, і світівка обслуговувала так, у церкві. Світівка там вже коло молодого (Ям) та ін.*

Як свідчать давні регіональні джерела й сучасні тексти, бойки дотепер зберегли номінації *каліка*, *каліка без ніг* 'жінка, яка виготовляє барвінкові вінки, чіпляє вінці нареченим на весіллі, надягає нареченій головний убір заміжньої', *лічіти каліку* 'жартівлива обрядодія, коли дружба за винагороду танцює із жінкою, яка імітує фізичну ваду, тим самим „виліковуючи” її' (Кміт; цит. за Хібеба, 2021, сс. 106, 107, 115; Онишкевич, ч. 1, с. 336; (Б, Гл, Дн, Мш)):

„Каліка” сидить на столі під час пришилювання. Коли вона зробить своє, дружба н'є до неї горівки і зсаджує її зі стола. Вона ще трохи покриває по хаті (тоді йдуть різні приговорювання на тему її каліцтва), а відтак іде з дружною гуляти (Кміт; цит. за Хібеба, 2021, с. 107);

Мусів дружба полічити її, брав на руки, музиканти мусіли грати танець і так вона вже тоді була влічена, і вона калікою не називалась (Б); Тоді дружбі йшли і каліку знімали с стола, несли на площадку і дружбі гуляли с тов каліков (Гл); Тоді брала тотá, називалася та жінка каліка, вона брала з молоді той каптур і пришивала, і ше віла вінець, то клала ше збіжа. Клала збіжа і пришивала тотó до того каптурá. Був віночок з барвінку, і де-не-де було збіжа в трьох місяцях. І так же само молодому. Був вінок з барвінку і збіжа, і вона пришивала до шапки і тотó. Тоді накладали на голову, і вже так далі продовжувалося висіля. Вже

тоту каліку, вже тоті казали, шо треба взяти. <весільні гості кликали:> «Ходи, дру́жба, до нас, бери каліку від нас». І він тоту ба́бу, тоту жінку, забира́в с столá і му́сів з нев загуляти. Му́сів з нев загуляти, і вона́ вже біла не каліка, а то кривала на но́гу, така́ бідна каліка (Дн).

Етнографи на початку ХХ ст. у різних частинах Бойківщини зафіксували назву **кострубáта**, що номінує матір нареченого, одягнуену в кожух вовною догори, коли вона зустрічає молодят зі шлюбу (Кузів; цит. за Хібеба, 2021, сс. 49, 62; Гнатюк; цит. за Хібеба, 2021, сс. 89, 94; а також: Зборовський, 2013, с. 22): „*Мати виходит на поріг хаты кострубата; загорне кожух на́рубы і выносит на тарели цукру або меду й хльба троха, а цепнарь горіўки*” (Гнатюк; цит. за Хібеба, 2021, с. 89). Слово вживають і сучасні діалектоносії (Б, Дн, Лп): *Тогді прихóдит вже блі́жче до то́го, і вихóдит кострубáта. Ой вийди, вийди, кострубáта, с хáти, невістку зустрівáти... Тоді кострубáта вихóдит, несé на тарели меду́ і то́же так гóсте тих молоді́х і тих люде́й горі́вков, ме́дом, і захóдят до хáти (Дн)* та ін.

Стійкість, тяглість обрядової лексики бойківських говірок засвідчують не тільки назви обрядодій, весільних агентивів, а й атрибутів, страв і напоїв, весільних пісень і танців. Скажімо, слово **гускі́** ‘дві продовгасті хлібини, з’єднані між собою, оздоблені сплетеними з тіста косами та зв’язані червоною стрічкою’, які несуть післанці до нареченої, щоб попередити про прихід нареченого, засвідчено в описі весілля села Мшанець Старо-самбірщини: „*Йак печут корогвай, то разом печут і гускы, з котрыми йдут до молодой на покльін. Гускы́ – то два хльбы довговасты, стулены́ до купы. На гускы́ кладут сьа попльіткы, сплетены́ йак косы, а кінчыками піднесены́ до горы; Як молода бере гускы, свашкы латкаўт: Шчóсте нам за дар дáли? Дьві гускы тарчаньі́йі, Йидбавом зўйазаньі́йі*” (Гнатюк; цит. за Хібеба, 2021, с. 79, 83), а також у сучасних (Вч, Лп): *Пеклі́ гускі́. То бі́ли такі, отакé як два битончыки, áле шобі́ б́ули стулені́, рáзом. То сьа так пекло́, шо їх сьа так клáло в кастру́лю, шобі́ вони́ сьа стулі́ли, шобі́ не б́ули окрéмо. І тоді́ сьа зав’язувало черво́нов лéнтов, ту ше квітóчку насереді́ну положи́ли, і то та́кі с такі́ми гуска́ми, коли́ вже ма́ло вісіля́ йти до молодóї, напéред йшли́ два чолові́ки с ті́ми гуска́ми (Вч); Та то хлі́б! Ту кіску́ сплелі́ і на хлі́б так, вонó сьа спекло́ та й [...]. Гускі́ в п’ятни́цю пеклі́ абó в читвэ́рь (Лп)* та ін.

Інше значення номінації **гуска́** – ‘хліб, у який дружба запихає копійки й дарує дружці за дружкування’ (ВСт, Дб, Дн, Лп, Мш, Ор, Слв): *Колі́ дру́щила з дру́жбов, брав дру́жба <дружкү>, відгу́лювали коломі́йку, і дру́жба і дарів гуску́ такү́ пéчену, хлі́б пéчений, гуску́. І на́пхано б́уло*

гроші в тоту гуску (Дн); *Друшка друщила ужé, то давали друзьці гуску то хобá. А коровай пеклі так для людéй* (Лп) та ін. Ідентичну діалектну семантику відзначено й у текстах початку ХХ ст.:

Теперь дадут друшцы гуску; староста йак покрайи корогвай, кличе дружбу, а дружба запінат ў гуску друшцы гроші: дві шусткы, йак си любит дружка, йак теньгый дружба; йак йакый кепськый дружба, то 12 грейцаріў – і передайи дружцы. Староста мовит: Давай же ти своїй друшцы хлыба (дружбі мовит), бо вона шче малá. – Дружба дайи тоты гроші і гуску і мовит: На тобі гроші і хлыба, попойідж, жебыс была душша гульáти, бо мы йак зáчнемо великый тáнець, будемо гульáти 24 годин. – Дружка бере. Дружба пытат сьа: Шчо ты мены за тотó обіцьаи? – Бóжу лáску (Гна-тук; цит. за Хібеба, 2021, с. 91) та ін.

Принагідно відзначмо формування нового значення слова *гускі* – ‘вечірнє зібрання напередодні вінчання’ (Вакалюк, 1978, с. 9; Здоровега, 1983, с. 243; Леньо, 2015, с. 55).

На осучаснення весільного обряду, деактуалізацію деяких обрядодій, безперечно, реагує і лексика. На периферію функціонування обрядові лексеми „не поспішають”, довший час зберігаються в активному словнику говірки всупереч затемненій мотивації для діалектоносія чи неспроможністю пояснити, щó те чи те слово означає. Однак деякі назви з обрядовим значенням, фіксовані в етнографічних, фольклористичних працях, у збірниках діалектних текстів, у лексикографічних джерелах, сьогодні невідомі навіть найстаршим інформантам, зокрема в записі бойківського весілля першої половини ХХ ст. зафіксовано назву *уплещина*, що позначала частування в нареченого чи в нареченої напередодні весілля: „*Коли свашка входить до «халупи» з короваєм, то з цєю хвилию починається уплещина*”; „*Коли молода верне зі села по спрощуванні гостей на весілля, то з тою хвилию починається у неї уплещина*” (Мисевич, 1937, сс. 13, 20). Олег Тищенко, відзначаючи в бойківсько-лемківських перехідних говірках лексеми *оплящини, оплещини* ‘обрядова вечірка молодої напередодні весілля’, припускає, що ці назви пов’язані із традиційними іграми й розвагами молоді (дружок і дружбів) (Тищенко, 2006, с. 526).

У говірці с. Ясень і на околицях Перегінського, що на Івано-Франківщині, Йосип Гоцький записав назву *обóрини* – „частина весільного обряду, коли наречений іде до нареченої, щоб вести її до шлюбу” (Гоцький, с. 130; див. також Онишкевич, ч. 2, с. 10; Дяків, 2014, с. 99); пор. бойк. *обóра* ‘місце, на якому стоять хати і сільськогосподарські будівлі’, ‘садиба’ (Дяків, 2014, с. 99), ‘господарське приміщення’ (Рабій-Карпинська, 2011, с. 122), ‘відгороджена частина подвір’я для худоби; загорода, загін’ (Дяків,

2014, с. 99). Як свідчать сучасні тексти, на оборі, на подвір'ї батьків нареченого чи нареченої, відбувалися важливі обрядодії, пов'язані із зустріччю гостей, відпровадженням до шлюбу, зустріччю наречених після шлюбу: *Вийди, Марусіно, іс то́го покóю, та й привита́й на обóрі родинóчку сво́ю* (Вч); *Барвінок лля́ли горівкув, горівку піли. Пéчивом заку́сували. Молодóго бра́ли до шлю́бу, на обóрі обсівáли* (Лп); *Потóму вийшли с шлю́бу, ма́ма обсія́ла пше́ни́цев на обóрі. Пше́ни́цев обсія́ла, і тоді с хлі́бом, і тоді той хлі́б да́ла на плéчі, занéсли, сі́ли за сьтíв* (Іл) та ін.

На позначення одного з етапів весілля в бойківських говірках функціювало слово **чвірка** (Онишкевич, ч. 2, с. 364). У першоджерелі фіксації назви зазначено, що це весільний обряд, який відбувався в домі нареченого (Новинки, 1936, с. 72).

Невідома сучасним діалектоносіям назва **флудик** 'людина, яка за дорученням того, хто хоче одружитись, або його рідних, сватає обрану особу; сват' (Матіїв, с. 487). Мотивація цієї лексеми не є однозначною: можна проаналізувати кілька ймовірних шляхів її виникнення. У досліджуваних говірках лексеми *флудик*, *флудець* 'паличка, на яку надівають цівку' (Онишкевич, ч. 2, с. 331), *флудиць* 'тонкий металевий стрижень, на якому крутиться цівка в ткацькому човнику' (Матіїв, с. 487) належать до ткацької лексики. Найімовірніше, що обрядове значення слова *флудик* сформувалося в результаті метафоризації з огляду на функцію, яку виконує сватач, адже для вдалого сватання запрошують красномовного, гострого на розум чоловіка, чия місія нагадує крутіння деталі ткацького верстата. Зазначмо, що у Словнику за редакцією Б. Грінченка назви *флудець*, *флук* та *сват*, *сваток* на позначення частини ткацького верстата (палички із цівкою в човнику) є синонімами (Гр., т. 4, сс. 104, 378; див. Хібеба, 2015).

На периферію активного вживання в бойківських говірках відходять назви **маршáлок**, **маршáвка**, **маршáвочка** 'другий староста на весіллі' (Гнатюк; цит. за Хібеба, 2021, сс. 72, 73; Мисевич, 1937, сс. 18, 26; Онишкевич, ч. 1, с. 431; Rudolf-Ziółkowska, s. 261): „Тогд́ы́ йде́ й молод́ый на свáты ўже́. Поло́жит йидно́го на ста́росту, сьйда́йут за сть́й ў молод́о́го, а ко́ло ньо́го марша́ўка, ўже́ знак трóхы так гі на весьля́; А старо́ста пйи́ до марша́ўка, а вiттáк пйут ўсьй за со́нцьом по 2–3 порцьййй; Заспа́ла куха́рочка, Трэ́ба йй марша́вочка, Трэ́ба йй вобуді́ти, Горівочко́у напо́йіти” (Гнатюк; цит. за Хібеба, 2021, сс. 72, 73, 90), а також його атрибута – **маршав(л)ки** 'палиці, прикрашеної барвінком, кольоровим папером, на кінець якої застормлюють яблуко' (Мисевич, 1937, с. 17), що ілюструє прозорий мотиваційний зв'язок 'учасник обряду' > 'весільний атрибут'. Десемантизацію назви *маршалок* «весільний товариш нареченого» задокументував Іван Франко: „Гей, гей, що ту маршалків! – «Зам<ість> хлопців, парубків»” (Франко, 2006, 2, с. 510).

Давню фіксацію в бойківських говірках має лексема *хору́нжий* ‘один із розпорядників на весіллі – товариш нареченого’ (Tomaszewska, 1888, с. 71; Мисевич, 1937, с. 15). Ця назва архаїзувалася: інформант зі с. Розлуч, що на Турківщині, розповідаючи про хоругву як атрибут *хору́нжого*, наводить тільки описову конструкцію *та¹к ‘е йак ш ‘ч ‘ітка* (Глібчук, 2005, с. 160). У *Словникові бойківських говірок* М. Онишкевича не зафіксовано ні назви цього весільного чину, ні його відзнаки, що водночас вказує на спорадичне вживання слова.

Не функціює сьогодні й назва *бра́нський* ‘весільний староста нареченого’, яку зафіксував Ігнацій Любич-Червінський, досліджуючи весільний обряд на «задністрянській околиці між Стриєм і Лімницею»: *„Ten, który Panu młodemu dopomaga, bierze tytuł starosty Brańskiego”* (Lubicz-Czerwiński, 1811, с. 235; також Онишкевич, ч. 1, с. 69), яка має сучасні відповідники – *ста́роста молодéцький*, *ста́роста молодóго*, *ста́роста парубóчий*.

До пасивного фонду обрядової лексики належать назви весільного одягу, зокрема головних уборів, аксесуарів нареченого та нареченої. Скажімо, в етнографічному записі східнобойківського весілля початку ХХ ст. засвідчено слово *чубок* на позначення кокарди з кольорових стрічок, що її над чолом, пришитої до широкої бинди, мала наречена: *„Молода і дружка мають великі взірчасті червоні або чорні хустки: у хустку, зложену вдвоє, завивають на ширину долоні грубий папір, зазвичай із цукру; заклавши хустку на голову, обгортають так, що обидва кінці зв’язують на потилиці, а третій звисає поверху. Над чолом за хусткою із загорнутим папером затикають павинні пера, які лежать на голові, а посередині – куплену «косицю», відтак обвивають голову широкою кольоровою «биндою», закріпленою ззаду під кінцем хустки, що звисає, до якої на чолі пришито бант із кольорових стрічок, званий «чубок»”* (Шнайдер; цит. за Хібеба, 2021, с. 165); пор. бойк. *чубок* ‘зачіска’ (Онишкевич, ч. 2, с. 146), волин. *чубі* ‘весільний головний убір дівчини зі штучних квітів, до яких прив’язувалися стрічки’ (Матейко, с. 128). Натомість говірконосії с. Вовче активно вживають слово *чубіти* ‘накладати барвінковий вінок нареченій’ (пор. *росчублювати молоду* ‘знімати головний убір нареченої’), ‘прикрашати волосся барвінком (про наречених та дружок)’ та ін.: *Як ше ся віддавала, то менé ше так чубіли барвінком, всьо, я маю фотографію, є. Як віли вінок, співали, то вже молоду чубіли* (Вч); *Ну весіля сі зачинат, молодіці чубили, бо колись чубіли, не так, як типéрь. На весіля просіли, все іднóго дня просіли на весіля, а дрúгого дня вже весіля бóло* (Вч); пор. також: *чубі* ‘прикрашання голови квітами, павиними перами’ (Матейко, с. 128).

Не функціює вже і лексема *барва́нка* ‘бараняча шапка, прикрашена збіжжям (вівсяним колоссям) і головками часнику, яку клали нареченій

поверх білої хустки'. Така шапка часом була досить тяжка й незручна, а коли весілля закінчувалось, нареченій знімали з голови і хустку, і шапку, а накладали вінець (Зборовський, 2013, с. 19).

Деякі лексеми поступово відходять на периферію функціонування, поза-як говірконосії ще пригадують те чи те слово, яке вже втратило обрядову доцільність, скажімо, на Старосамбірщині *корона*, *корунка* – 'головний убір нареченої, який складався з барвінкових вінців, накладених один на один, за формою схожий на корону'; пор. також: *коруна*, *куруна* 'вінець молодій під час весілля' (Онишкевич, ч. 1, с. 79), *курунка*, *курунька* 'вінок, корона' (із ремаркою *етнологічне*) (Матіїв, с. 248). „Корону”, за словами інформантів, оздоблювали фарбованим пір'ям, пришпиляли до неї довгі, „по коліна”, різнокольорові стрічки. Її зберігала спеціально обрана в селі жінка, яка й позичала нареченій для весілля, а та, купивши свій вінок, докладала його до „корони” й не забирала після святкування. Через це „корона” із часом ставала високою, громіздкою і тяжкою:

Старосьціна була, майже в цілому селові старосьціна була, а вона мала таку корону. Та корона була всі вінчики, вінці, отакаво корона була висока. Я купила, ще се який вінець купила, вона ще той новий вінець повіла так на ту корону. Корона, а від тої корони всьо стончки були вдоліну, так ззаду почалися, ззаду всьо були стончки (Рс) та ін.

Застаріла лексема *завійка* 'полотно, яке клали нареченій на плечі поверх хустки або накидали на головний убір' (Бк), *завійка* 'перев'язане навхрест полотно на молодій і друзці, ритуальний весільний атрибут' (Дяків, 2014, с. 53), хоч інформанти пригадують обрядове використання полотна: *А ще, колись раньче, то так біло, ішче мали такі завійки білі, то так виходіло, як сорочки. По тім усім красіво, а по тому <?> тут такі завійки ту попрішпиляні коло боків. Ну то красіве біло, я вам повідāju! Крґце, як зґраз!* (Бк); пор. *завійка* 'хустина з домашнього полотна', 'біле покривало, яке жінки накидають поверх червоної хустки під час великого посту' (Онишкевич, ч. 1, с. 263), *завій* 'головний убір заміжніх жінок – полотняний білий платок, на двох кінцях вишитий, звинений у вигляді обручика' (Турківщина) (Матейко, с. 119). У пасиві обрядового словника бойківських говірок й інші лексичні варіанти – *завиванс*, *намёт* (*наміт*), *перемёт* (*переміт*), *рантух* 'тс.'

Застарілою в бойківській обрядовій лексиці є назва *кльочка* на позначення аксесуара одягу нареченої: *Молода красно вбрана, ключки мала* (Лп); *Ну бінда така заширока була так, і кіньци висят, і дві ключки* ['бант' – Н. Х.] *ще так, такі довгі в'язали* (Ос); *на клѳчку* 'спосіб зав'язування петлі, банта': *Друшки мали вінець такий, вінчик і лѳточка*,

зав'язана на ключку, як в нас кажуть, не бантіком, а на ключку (СНБ); пор. *ключька* 'разок намиста' (с. Присліп, Турківщина) (Онишкевич, ч. 1, с. 359); *ключки* 'скляне намисто, нашите на червоному сукні, яке давали молодій під вінок' (с. Лімна, Турківщина), 'стрічка з нашитим візерунком із бісеру для молодої' (Львівщина) (Матейко, сс. 121, 154). Не функціє в сучасних говірках і лексема *молодійця* 'бісерна стрічка, яку в останній день весілля зав'язували нареченій під хустку' (Федорчук, 2013, с. 19).

У пасиві обрядової лексики назва *шлюбний жупан* 'верхній одяг нареченої із синього сукна, краї та манжети якого обшиті білим хутром' (Wolski, 2016, ss. 612–613): „Потому <молода> вбирає «шлюбний жупан», зроблений зі синього сукна так, як лейбик з рукавами. Маншети й цілий шлюбний жупан є обшитий білим футерком” (Кобільник, 1937, с. 103); пор. *жупан* 'шлюбний лейбик із рукавами, зроблений із синього сукна, обшитий білим хутром' (с. Жукотин, Турківщина) (Матейко, сс. 81–82): *Молода мала стоньчкі довгі, такій жупан вишетий, фартушок такій, знайте, був перші* (Ор); *Молода вбрана по-українськи. Вінець, стончкі, жупан, сорочка вишивана, сьпідниці шалінова, так така, красна шалінова* (Тш); *А перше вельон не давали. Стончок кұпа, шалянова сьпідницє, жупан дуже файний вишитий* (ВСт) та ін.

Відзначмо назви, які активно функціують у бойківських говірках, однак „втратили” зв'язок із денотатом. Зокрема домовленість про майбутнє весілля на Бойківщині передбачала дві зустрічі шлюбних сторін, і обов'язковий донедавна довесільний етап – попереднє вивідування в дівчини і її батьків, чи дають згоду на одруження, сьогодні утратив колишню доцільність з огляду на змогу порозумітися нареченим без посередника. Натомість збереглися номінації обрядодії: *відвіди, відвідини, відознавання, зальоти, запит, запити, зговори*: *Ідуть просто так, сказати на відвіди, до молодої йдуть* (ЛБ); *Ну якщо любілися і батькі хотіли тотім молодім було добре, бо домовлялися, шо можна вже присилати когось на запити* (Лс) та ін.

Лексему *зальоти* 'обряд перед сватанням, під час якого попередньо дізнавалися про згоду чи незгоду дівчини та її родини на майбутнє подружжя' фіксують описи весілля бойків від кінця XIX ст. (Tomaszewska, 1888, s. 61; Strzetelska-Grynbergowa, 1899, с. 468; Кміт; цит. за Хібеба, 2021, с. 99; Мисевич, с. 9; Максимчук, 1939, с. 20), відома ця назва говірконосіям села Явора, що на Турківщині: *Приходять сватачі, а вона ховаєця, вона встидаєця. Ну вни <кажуть:> „Виході, дівчино, ми прийшли до тебе в зальоти, приході”*. Ну дівчина виходит, та й вони вже засаджают за сьтів (Яв) та ін. Лексема *зальоти* 'заручини, сватання, на яких батьки жениха і молодої домовляються про придане' входить до складу паремій, які Іван Франко записав у с. Нагуевичі: „На такі зальоти не маю охоти –

«Говорить парубок, якому велять сватати горду дівку, яка його не хоче», „Як ідеши на зальоти, взувай пасові чоботи – «Знач<ить> одягайся в що маєш найліпше»» (Франко, 2006, 2, с. 200).

Активно функціонує бойківська обрядодія зміни головного убору нареченої, що сигналізує про зміну її соціального статусу – від дівчини до заміжньої жінки. І хоч очіпок уже став раритетним елементом одягу – його у весільному дійстві не використовують, спільнокореневі назви в говірках зберігаються. Зокрема значення ‘одягати нареченій головний убір заміжньої жінки’ репрезентують слова *чїпчати*, *почїпчувати*, *зачїпчати* (Вл, Гл, Лл, Кр, Лс, Мл, НГс, Оп, Спс), а на позначення самої обрядодії – *чїпчання* (б.н.п.), *чїпчення* ‘весільний обряд знімання фати’ (Дяків, 2014, с. 158). У давніх записах весілля фіксуємо *зачепини* (Strzetelska-Grynbergowa, 1899, с. 478), *почїпчування* (Кміт; Кузів; цит. за Хібеба, 2021, сс. 63, 115), *очїпчення* ‘тс.’ (Кобільник, 1937, с. 242). Сучасні назви обрядодії пов’язані не з очіпком, а з хусткою; пор.: *завивати*, *завивати платину* (Зв, Оп, Слв), *завивати хустку* (Мл, Оп, Тх), *завивати молоду* (Оп), *зав’язувати*, *зав’я(є)зувати хустку* (Лл, Лс, Мт, Ур), *вберати в хустку*, *одягати хустку* (СНБ), *закручувати молоду* (Дб, Ям), *зав’єзувати у хустину* (Тр), *зав’єзувати в хустинку* (ВСт), *накладати хустку* (Крш, Мт), *замолодічувати*, *замолодічувати хусткою* (Кр, Ор), *пов’язувати* (Б, Мш), *покривати*, *покривати хустиною* (Лб), *молодічити молоду* (Влв, Звд, Прс) та ін.

Порівняльний аналіз весільної лексики бойківських говірок різного часу ілюструє заміну архаїчних слів з обрядовим значенням новими. Зокрема із семантикою ‘весільний звичай, під час якого молодий цілує своїх родичів, ідучи по молоду’ у *Словникові бойківських говірок* зафіксовано лексему *гайдамаш*: *Як молодий іде за молодів, то цілує цілу своєю родину, і то ся називає гайдамаш* (Онишкевич, ч. 1, с. 157; Дяків, 2014, с. 35); натомість інформанти на позначення обряду „отклону”, своєрідної подяки родичам та всім присутнім, уживають назви *дякування* ((Вл, Гл), Здоровега, 1983, с. 244; Сокіл & Сокіл, 1998, сс. 105, 109), *відклон* (Тх, Оп), *поклін* (Вакалюк, 1978, с. 9).

Лексему *стовпїни* ‘гостина для весільних гостей після весілля’ (Гоцкій, с. 130; Онишкевич, ч. 2, с. 254) заступають сучасні номінації *відгостини*, *відгостки*, *відгостування*, *від’їстки*, *гостїна*, *гостїнка*, *повесільне*, *повісільне*, *повторне*, *погłodини*, *попράвини*, *попράвіни*, *попράвка*, *попράвунок*:

Шо не доїли, тогді сходїлися сусїди, мїли посуду і бїли відгїстки. Всьо тотό остальнє (Кз); *А в недїлю вже лишє відгостини бїли* (Кз); *Колїсь дїуже давнó не бїло взагалї гостїни після весїля. А то вже пізнїше, рóків тóму, я знáю кїлько? Мóже, де трїйцятъ рóків тóму, сóрок рóків тóму, то вже бїла після весїля гостїна.*

Наприклад, як я виходила замуш, в мене гостіни не було (Лб); В нас було весілля і гостіна, в нас так поділяло. То поправини, то не наше було слово (Лп); І молоді собі найрідніці, і молодого, і знов собі таку гостінку зроблят, аби ніби без музики, без усього, хто як міг (Ос) та ін.

Архаїзувалися лексеми **бавт** (*бавтя, балт*) на позначення весільного атрибута дружби – сокирки на довгій ручці; весільного ціпка-топірця (Кміт, с. 10; Онишкевич, ч. 1, с. 38; Дяків, 2014, с. 12). На Бойківщині топірцем-бавтям „віддавали честь” порогові, який застелювали ліжниками, веретами (Здоровега, 1974, с. 100). Натомість сучасні говірконосії вживають назви *сокірка, топір, топірєць*, що номінують весільний атрибут дружби, оздоблений вишивкою, намистинками та ін.: *Старший дружба с топірцьом с таким. Та я їх робів тото на весіля. Пацьорками вибитий, у вишивку всьо, тото. Та то такими тими дрібненькими пацьорками. Пробів і пацьорка тудя. Ріжнокольорові ріжні вишивки йшли (Кр). Цією сокиркою дружба знімав вінок нареченої в обрядодії зміни головного убору: А тим топірцьом, коли в весілію вже чіпчали молоду, росчіпчували, і тим топірцьом старший дружба з молодію знімав вінок отак з голови. Вінок знімав, і за то давали літру горівки, так. Шо вона вже не дівчинов, а жінок. Тим топірцьом (Кр). Обрядове використання атрибута в обрядодії зміни головного убору нареченої втратило свою доцільність, тому лише говірконосії найстаршого віку пригадують цей атрибут дружби: То с топірцьями так дійсно ходіли, я памнятаю. То було такє весіля з Надільського, то від нас далєко, то приходіли дружбі, то мали такі топірці, такі, як куштури. То цілком єнчий закон по селах. С куштєрем приходіли дружбі. Булі два дружбі, я була за друшку (Іл).*

Не відома діалектоносіям і номінація **ломаний вечір** (Новинки, 1936, с. 72) ‘вечір напередодні весілля, коли наречена із дружкою запрошують гостей на весілля’, який репрезентований низкою сучасних лексичних варіантів: *виграванці, добраніч, друцини, заводини, заграванки, заручини, зачін, зачинайниці, зачинання, короваї, надобраніч, перша гостіна, перший вечір, спросини* та ін.:

Була добраніч через ніч [...]. А вечором прийшли музиканти. Тому шо я зміши виходіла, то в мене була добраніч. До молоді, до мене, прийшли музиканти, я прийміла [...]. Прийшли музиканти, вигравали вечором, і зійшлися хлопці, дівчата, гуляли, там тріхи гостили. Цілу ніч гуляли. То називалося добраніч (Іл); Перший вечір свахе вили вінці, а надраньо відразу сваті йшли, а рано вже збиралися, йшли брати шлюб (ВСт); На перший вечір музика грала, дівкі с хлопцями танцювали (Бг) та ін.

Деякі застарілі чи рідковживані лексеми ілюструють дериваційний потенціал, наприклад, Юрій Кміт у говірці с. Дзвиняч Горішній зафіксував слово *акт* ‘обрядок (весільний, похоронний, дов’язковий)’ (Кміт, с. 9); у говірці с. Бітля початку ХХ ст. назва *акт* мала значення ‘гості під час обряду’, про що свідчить ілюстрація – промова весільного старости: „*Весіля поцтіве і цілий акте веселій*” (Свенціцький, 1913, с. 131); а також *акт весільний* (Strzetelska-Grynbergowa, 1899, с. 477); у сучасних говірках теж засвідчено складену назву *весільний акт* ‘учасники весілля’ (НГс, Трл): *Після того ужé вели́кого танцю вся роді́на, той акт весі́льний, якій там був прису́тний на то́му весі́лю, всі перетанцюва́ли з молодо́ю* (НГс); *На дзінь до́бри, на дзінь до́бри, а́лі не кажде́му, па́ну ойцу, па́ні ма́тци й ціло́му акту весі́льному* (Трл) та ін.

Отож обрядова діалектна лексика – особливий пласт словникового складу говору, оскільки фіксує традиційну культуру українців, відтворюючи й пояснюючи її засобами мови.

Аналіз динаміки весільної лексики бойківських говірок у часових межах кінця ХІХ – початку ХХІ ст. дає змогу дійти висновків про збереження значної кількості мовних одиниць, зокрема номінацій обрядодій (*дякування, про́ці, пропій, мітвини*), агентивів (*пропій, пропійці, придáni, придánци, світілка, каліка, коструба́та*), попри закономірну архаїзацію, зумовлену різними чинниками. Частина лексем фіксована у фольклорно-етнографічних текстах, однак невідома діалектоносіям через деактуалізацію обрядодій, весільних чинів, матеріальної складової весілля (*уплещини, чвірка, обóрини, флудик, марша́лок, марша́вка, хорунжий, бра́нський, чубок, барва́нка*), частина поступово зазнає пасивізації, позаяк мовці ще вживають те чи те слово (*мітвини, корóна, заві́йка, ключка, шлю́бний жупáн*). Давні слова зазнають десемантизації (*марша́лок*), мотивують розвиток нових значень (*гускі*), поступаються новим номінаціям (*ло́маний ве́чір* → *вигравáнци, добра́ніч, дру́щини, заводіни, загра́ванки, зару́чини, за́чин, зачина́йниці, за́чинання, корова́й, надобра́ніч, спрóсини* та ін.; *гайдама́ш* → *дякування, поклін, відклон; стовпíни* → *відго́стини, відгостки, відго́щування, від’їстки, повесі́льне, повто́рне, погло́дини, попрáвини* та ін.), ілюструють розширення компонентного складу (*весільний акт*) та ін.

Збережені у фольклорно-етнографічних записках, у діалектних текстах і в словниках, у польових матеріалах лексеми репрезентують багатий репертуар бойківської весільної лексики, динаміка якої залежить від часового виміру.

Список назв населених пунктів та їх скорочень

- Б – Бабино Самбірського р-ну Львівської обл.
Бг – Богрівка Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл.
Бт – Бітля Самбірського р-ну Львівської обл.
Вл – Волосянка Стрийського р-ну Львівської обл.
Влв – Воловець Мукачівського р-ну Закарпатської обл.
ВСт – Верхня Стинава Стрийського р-ну Львівської обл.
Вч – Вовче Турківського р-ну Львівської обл.
Гкл – Гукливий Мукачівського р-ну Закарпатської обл.
Гл – Головецько Самбірського р-ну Львівської обл.
Глбк – Глибоке Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл.
Дб – Доброгостів Дрогобицького р-ну Львівської обл.
Дн – Дністрик Самбірського р-ну Львівської обл.
Зв – Завадка Стрийського р-ну Львівської обл.
Звд – Завадка Мукачівського р-ну Закарпатської обл.
Іл – Ільник Турківського р-ну Львівської обл.
Кз – Кузьминець Калуського р-ну Івано-Франківської обл.
Кл – Келечин Хустського р-ну Закарпатської обл.
Кр – Коростів Стрийського р-ну Львівської обл.
Крш – Крушельниця Стрийського р-ну Львівської обл.
Ксм – Космач Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл.
Лб – Либохора Турківського р-ну Львівської обл.
Лп – Лопушанка Турківського р-ну Львівської обл.
Лс – Лосинець Турківського р-ну Львівської обл.
Мж – Міжгір'я Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл.
Мл – Мельничне Турківського р-ну Львівської обл.
Мт – Матків Стрийського р-ну р-ну Львівської обл.
Мш – Мшанець Самбірського р-ну Львівської обл.
Нб – Небилів Калуського р-ну Івано-Франківської обл.
НГс – Нижнє Гусне Турківського р-ну Львівської обл.
Оп – Опорець Стрийського р-ну Львівської обл.
Ор – Орів Дрогобицького р-ну Львівської обл.
Ос – Осмолода Калуського р-ну Івано-Франківської обл.
Прс – Присліп Хустського р-ну Закарпатської обл.
Пт – Петранка Калуського р-ну Івано-Франківської обл.
Рс – Росохи Самбірського р-ну Львівської обл.
Сд – Саджава Івано-Франківського р-ну Івано-Франківської обл.
Слв – Славське Сколівського р-ну Львівської обл.
СНб – Слобода-Небилівська Калуського р-ну Івано-Франківської обл.
Спс – Спас Самбірського р-ну Львівської обл.
Тр – Труханів Стрийського р-ну Львівської обл.
Трл – Терло Самбірського р-ну Львівської обл.

Тх – Тухолька Стрийського р-ну Львівської обл.
Тхл – Тухля Стрийського р-ну Львівської обл.
Тш – Тишівниця Стрийського р-ну Львівської обл.
Ул – Уличне Дрогобицького р-ну Львівської обл.
Ур – Урич Стрийського р-ну Львівської обл.
Яб – Яблунів Самбірського р-ну Львівської обл.
Яв – Явора Турківського р-ну Львівської обл.
Ял – Ялинкувате Стрийського р-ну Львівської обл.
Ям – Ямельниця Стрийського р-ну Львівської обл.

БІБЛІОГРАФІЯ

Джерела

- Гоцкій – Гоцкій, І. (1898). Бойковскій словарець, собраний въ селѣ Ясенѣ, въ окрестности Перегинска. *Временникъ Ставропигійского института*, 128–132.
Translitteracja: Hotskii, I. (1898). Boikovskii slovaretsъ, sobrannii въ selѣ Yasenѣ, въ okrestnosty Perehynska. *Vremennykъ Stavropuhiiskoho ynstytuta*, 128–132.
- Гр. – Грінченко, Б. (Ред.). (1907–1909). Словарь української мови (Т. 1–4).
Translitteracja: Hrinchenko, B. (Red.). (1907–1909). *Slovar ukrainskoi movy* (Т. 1–4).
- Кміт – Кміт, Ю. (1934–1939). Словник бойківського говору. *Літопис Бойківщини*. <http://shron1.chtyvo.org.ua/>
Translitteracja: Kmit, Yu. (1934–1939). *Slovnuk boikivskoho hovoruu. Litopys Boikivshchyny*. <http://shron1.chtyvo.org.ua/>
- Матейко – Матейко, К. (1996). *Український народний одяг: етнографічний словник*. Наукова думка.
Translitteracja: Mateiko, K. (1996). *Ukrainskyi narodnyi odiah: etnografichnyi slovnuk*. Naukova dumka.
- Матіїв – Матіїв, М. (2013). *Словник говірок центральної Бойківщини*. Ната.
Translitteracja: Matiiv, M. (2013). *Slovnuk hovirok tsentralnoi Boikivshchyny*. Nata.
- Онишкевич – Онишкевич, М. (1984). *Словник бойківських говірок* (Ч. 1–2). Наукова думка.
Translitteracja: Onyshkevych, M. (1984). *Slovnuk boikivskykh hovirok* (Ch. 1–2). Naukova dumka.
- Domaradz – Domaradz, K. (2002). Słownictwo wsi Żernica na pograniczu łemkowsko-bojkowskim. W J. Rieger (Red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie* (ss. 65–106). Semper.

Rudolf-Ziółkowska – Rudolf-Ziółkowska, E. (2002). Dawne słownictwo pogranicza bojkowsko-łemkowskiego (na podstawie zapisów S. Hrabca, J. Riegera, Z. Stiebera). W J. Rieger (Red.), *Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce. Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie* (ss. 209–322). Semper.

Література

Борисенко, В. (1988). *Весільні звичаї та обряди на Україні: Історико-етнографічне дослідження*. Наукова думка.

Transliteracja: Borysenko, V. (1988). *Vesilni zvychai ta obriady na Ukraini: Istoryko-etnohrafichne doslidzhennia*. Naukova dumka.

Вакалюк, Я. (1982). Весільна лексика в українських говорах Прикарпаття. В І. Матвіяс (Ред.), *Структура українських говорів* (сс. 126–128). Наукова думка.

Transliteracja: Vakaliuk, Ya. (1982). *Vesilna leksyka v ukrainskykh hovorakh Prykarpattia*. V I. Matviias (Red.). *Struktura ukrainskykh hovoriv* (ss. 126–128). Naukova dumka.

Глібчук, Н. (Упор.). (2005). *Українські говірки південно-західного наріччя: тексти*. Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка.

Transliteracja: Hlibchuk, N. (Red.). (2005). *Ukrainski hovirky pivdenno-zakhidnoho narichchia: teksty*. Vydavnychi tsestr LNU im. I. Franka.

Гнатюк, В. (1908). Бойківське весіле в Мшанци (старосамбірського повіта). *Матеріали до українсько-руської етнології*, 10, 1–29.

Transliteracja: Hnatiuk, V. (1908). *Boikivske vesilie v Mshantsy (starosambirskoho povita)*. *Materiialy do ukrainsko-ruskoj etnologii*, 10, 1–29.

Грицак, Є. (1938). Лексика с. Сушиці Рикової у Старосамбірщині. *Літопис Бойківщини*, 10, 99–112.

Transliteracja: Hrytsak, Ye. (1938). *Lieksyka s. Sushytsi Rykovoi u Starosambirshchyni*. *Litopys Boikivshchynu*, 10, 99–112.

Дем'ян, Л. (1960). Традиційне бойківське весілля. *Народна творчість та етнологія*, 1, 100–110.

Transliteracja: Demian, L. (1960). *Tradytiine boikivske vesillia*. *Narodna tvorhist ta etnohrafia*, 1, 100–110.

Дяків, Р. (Ред.). (2014). *Енциклопедія Бойківщини: люди, мова*. ТзОВ „Зерцало”.

Transliteracja: Diakiv, R. (Red.). (2014). *Entsyklopediia Boikivshchynu: liudy, mova*. TzOV „Zertsalo”.

Зборовський, П. (Упор.). (2013). *Бойківські латканки*. Українська академія друкарства.

Transliteracja: Zborovskiy, P. (Red.) (2013). *Boikivski latkanky*. *Ukrainska akademiia drukarstva*.

Здоровега, Н. (1974). *Нариси народної весільної обрядовості на Україні*. Наукова думка.

Transliteracja: Zdoroveha, N. (1974). *Narysy narodnoi vesilnoi obriadovosti na Ukraini*. Naukova dumka.

- Здоровега, Н. (1983). Народні звичаї та обряди. В Ю. Гошко (Ред.), *Бойківщина: історико-етнографічне дослідження* (сс. 232–248). Наукова думка.
- Transliteration:** Zdroveha, N. (1983). Narodni zvychai ta obriady. V Yu. Hoshko (Red.), *Boikivshchyna: istoryko-etnografichne doslidzhennia* (ss. 232–248). Naukova dumka.
- Кміт, Ю. (1908). Бойківське весіле в Гвіздци (турчанського повіта). *Матеріали до українсько-руської етнології*, 10, 82–100.
- Transliteration:** Kmit, Yu. (1908). Boikivske vesilie v Hvizdtsy (turchanskooho povita). *Materiialy do ukrainsko-ruskoï etnologii*, 10, 82–100.
- Кобільник, В. (1937). Матеріальна культура села Жукотина, турчанського повіту. *Літопис Бойківщини*, 9, 76–115.
- Transliteration:** Kobilnyk, V. (1937). Materiialna kultura sela Zhukotyina, turchanskooho povitu. *Litopys Boikivshchyny*, 9, 76–115.
- Комарницький, В. (2015). *Там, де живуть бойки: господарство, етнографія, фольклор*. Камула.
- Transliteration:** Komarnytskyi, V. (2015). *Tam, de zhyvut boiky: hospodarstvo, etnografii, folklor*. Kamula.
- Кузеля, З. (1908). Бойківське весіле в Лавочнім (стрийського повіта). *Матеріали до українсько-руської етнології*, 10, 121–150.
- Transliteration:** Kuzelia, Z. (1908). Boikivske vesilie v Lavochnim (stryiskooho povita). *Materiialy do ukrainsko-ruskoï etnologii*, 10, 121–150.
- Куз'єв, І. (1889). Жите-буте, звичаї і обычаї гірського народу. *Зоря*, 17, 282–287; 18, 299–302; 19, 317–320.
- Transliteration:** Kuz'ev, Y. (1889). *Zhytie-butie, zvychai u obychai hōrskooho narodu*. Zoria, 17, 282–287; 18, 299–302; 19, 317–320.
- Левинський, В. (1908). Бойківське весіле в Доброгостові (дрогобицького повіта). *Матеріали до українсько-руської етнології*, 10, 101–120.
- Transliteration:** Levynskyi, V. (1908). Boikivske vesilie v Dobrohostovi (drohobytskooho povita). *Materiialy do ukrainsko-ruskoï etnologii*, 10, 101–120.
- Леньо, Т. (2015). *Традиційна весільна обрядовість бойків Закарпаття середини ХХ – початку ХХІ ст.* [Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук]. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського.
- Transliteration:** Leno, T. (2015). *Tradysiina vesilna obriadovist boikiv Zakarpattia seredyny XX – pochatku XXI st.* [Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata istorychnykh nauk]. Instytut mystetstvoznavstva, folklorystyky ta etnolohii im. M.T. Rylskooho.
- Максимчук, І. (1939). Деякі інституції звичаєвого права в Старосамбірщині. *Літопис Бойківщини*, 11, 5–90.
- Transliteration:** Maksymchuk, I. (1939). Deiaki instytutsii zvychaievooho prava v Starosambirshchyni. *Litopys Boikivshchyny*, 11, 5–90.
- Мисевич, О. (1937). *Український весільний обряд у Бойківщині*. Наш лемко.

- Transliteracja:** Mysevych, O. (1937). *Ukrainskyi vesilnyi obriad u Boikivshchyni*. Nash lemko.
- Новинки. (1936). *Літонис Бойківщини*, 7, 72.
- Transliteracja:** Novynky. (1936). *Litonys Boikivshchynu*, 7, 72.
- Рабій-Карпинська, С. (2011). *Бойківські говірки: збірник статей*. „Перемиська бібліотека” Перемиського відділу Об’єднання українців у Польщі.
- Transliteracja:** Rabii-Karpynska, S. (2011). *Boikivski hovirky: zbirnyk statei*. „Peremyska biblioteka” Peremyskoho viddilu Obiednannia ukraintsiv u Polshchi.
- Рошкевич, О. (1886/1970). Obrzędy i pieśni weselne ludu ruskiego we wsi Lolinie, powiatu Stryjskiego. *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*, 10, 3–54. В М. Шубравська (Упор.). (1970), *Vesilla*: u 2 kn. (ss. 73–124). Naukova dumka.
- Transliteracja:** Roshkevych, O. (1886/1970). Obrzędy i pieśni weselne ludu ruskiego we wsi Lolinie, powiatu Stryjskiego. *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*, 10, 3–54. В М. Shubravka (Red.). (1970), *Vesillia*: u 2 kn. (ss. 73–124). Naukova dumka.
- Свенціцький, І. (1913). Бойківський говір села Бітля. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*, 114, 117–153.
- Transliteracja:** Svientsitskyi, I. (1913). Boikivskyi hovir sela Bitlia. *Zapysky Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*, 114, 117–153.
- Сокіл, В., & Сокіл, Г. (1998). *Фольклорні матеріали з отчого краю*. Інститут народознавства НАН України.
- Transliteracja:** Sokil, V., & Sokil, H. (1998). *Folklorni materialy z otchoho kraiu*. Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy.
- Сокіл, В. (2016). *Волосянка у фольклорі та говірці*. Львів.
- Transliteracja:** Sokil, V. (2016). *Volosianka u folklori ta hovirtsii*. Lviv.
- Тищенко, О. (2006). Из спостережень над обрядовими номінаціями на українсько-польському порубіжжі. *Ucrainica II. Současna ukrajinstika: Problémy jazyka, literatury a kultury*, 525–531.
- Transliteracja:** Tyshchenko, O. (2006). Iz sposterezhen nad obriadovymy nominatsiiamy na ukrainsko-polskomu porubizhni. *Ucrainica II. Současna ukrajinstika: Problémy jazyka, literatury a kultury*, 525–531.
- Федорчук, О. (2013). Головні функції бісерного декору народної ноші українців. *Народознавчі зошити*, 4(112), 654–659.
- Transliteracja:** Fedorchuk, O. (2013). Holovni funktsii bisernoho dekoru narodnoi noshi ukraintsiv. *Narodoznavchi zoshyty*, 4(112), 654–659.
- Франко, І. (Упор.). (2006). *Галицько-руські народні приповідки* (2-ге вид.). (Т. 1–3). Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка.
- Transliteracja:** Franko, I. (Red.). (2006). *Halytsko-ruski narodni pryprovidky* (2-he vyd.). (T. 1–3). Vydavnychiy tsentr LNU im. I. Franka.
- Хібеба, Н. (2015). Архаїзація весільної лексики Бойківщини. *Ukrajinstika: minulost, prítomnost, budoucnost III; Україністика: минуле, сучасне, майбутнє III. Jazyk; Мова*, 475–483.

- Transliteration:** Khibeba, N. (2015). Arkhaizatsiia vesilnoi leksyky Boikivshchynu. *Ukrainistika: minulost, prítomnost, budoucnost III; Ukrainistyka: mynule, suchasne, maibutnie III. Jazyk; Mova*, 475–483.
- Хібеба, Н. (2021). *Бойківське весілля в текстах: обряд і слово*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- Transliteration:** Khibeba, N. (2021). *Boikivske vesillia v tekstakh: obriad i slovo*. Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
- Щеглюк, М. (2016). *Село Тяпче: історико-етнографічне дослідження*. Український інститут „Євросоціум”.
- Transliteration:** Shchegliuk, M. (2016). *Selo Tjapche: istoryko-etnohrafichne doslidzhennia*. Ukrainskyi instytut „Ievrosotsium”.
- Lubicz-Czerwiński, J. (1811). *Okolica zadniestrka między Stryjem i Łomnicą. Czyli opis ziemi i dawnych kłęsk lub odmian tej okolicy*.
- Schnaider, J. (1911). Z życia górali nadłomnickich. *Lud*, 17, 151–161.
- Schnaider, J. (1912). Z życia górali nadłomnickich. *Lud*, 18, 141–153.
- Strzetelska-Grynbergowa, Z. (1899). *Staromiejskie. Ziemia i ludność*.
- Tomaszewska, M. (1888). Obrzędy weselne ludu ruskiego we wsi Winnikach powiatu Drohobyckiego. *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*, 12, 60–80.
- Wolski, J. (Red.). (2016). *Bojkowszczyzna zachodnia – wczoraj, dziś i jutro* (T. 1). PAN. IgiPZ.

Ceremonial Vocabulary as a Means of Revitalising Dialects

This chapter examines the dynamics of wedding vocabulary in Boyko dialects from the late nineteenth to the early 21st century, based on folklore and ethnographic collections, lexicographic sources, dialect text corpora, and the author's own field notes. Emphasis is placed on how ceremonial vocabulary responded to the modernisation of traditional spiritual culture, the influence of the literary language, the assertive neighboring Dniester dialect, and shifts in dialect speakers' linguistic consciousness. This reaction is illustrated through partial passivisation, innovative processes, derivational potential, semantic shifts, and lexical variation. A significant portion of preserved ancient, yet rarely used, linguistic units underscores their continuity and potential for revival within the context of reactivating Ukrainian rituals and ceremonies.

The chapter also notes how ancient words undergo desemantisation, motivate the emergence of new meanings, yield to new nominations, and expand in componential composition. Lexemes recorded in folklore and ethnographic sources, dialect texts, dictionaries, and field materials showcase a rich repository of Boyko wedding vocabulary, reflecting temporal dynamics and cultural shifts.

Keywords: dialects of the Ukrainian language, Southwestern dialects, Boyko dialect, wedding vocabulary, lexis, semantics, innovative processes, desemantisation, revitalisation.